

[Könyvbemutató az evangélikus templomban](#) [1]

A templom felszentelésének 232. évfordulója alkalmából tartott két napos rendezvény nyitó áhítatában dr. Kovács László Attila igazgatólelkész osztotta meg ünnepi gondolatait a jelenlévőkkel. Ezt követően Kujbusné Mecsei Éva levéltár-igazgatóként és szerkesztőként is szólt a Gyülekezeti Levéltár becses kincseiről, amelyeket a Reformáció MNL projekt keretében a Reformációs Emlékbizottság támogatásával jelentettek meg.

Nyíregyháza 1753-tól kezdődő benépesülésének évszázadáról több könyv is megjelent, sőt a lakosság többségét magába foglaló evangélikus gyülekezet történetében nagy szerepet játszó templomról is jelent már meg egy szép könyv Kövekbe épített hitvallás címmel. A most megjelentetett könyv könyv annyiban tér el a gazdag várostörténeti irodalomtól, hogy ezek nem történeti feldolgozások, hanem források, amelyek maguk tükrözik vissza a múltat. Amikor 1998-ban két részletben megjelent Susztek Sámuel naplója Galambos Sándor és Kujbusné Mecsei Éva forrásközlésében a Szabolcs-szatmá-beregi Szemlében, akkor a kis kötet még a nyíregyházi dr. Bakonyi Géza magántulajdonában volt. Ma már a nyíregyházi evangélikus levéltárat gazdagítja.

Susztek a Zólyom megyei Tótlipcsében született 1806-ban. Egy szegény szabó mester fiaként a tanulást látta boldogabb jövője egyedüli zálogának. Lelkész szeretett volna lenni. Iskoláit Dopsinán,

Osgyánban, Sajógömörben, Selmecebányán végezte. Tanult retorikát, bölcsészetet, hittan tudományokat. A német nyelv elsajátítása végett Késmárkon jogot, majd Eperjesen egyházi szónoklattan hallgatott. Itt tette le a candidaticumot, miután visszatért az egy évvel házinevelőségből. Igyekezett minél jobban megtanulni orgonálni és magyarul is. Pénztelensége miatt azonban a tanulást abba kellett hagynia, így lett belőle tanító 1830-ban Szántón. Ekkor kezdett naplót is írni. A korszakban nagy divatja volt a naplónak. Főként értelmiségi és nemes kisasszonyok és urak vetették papírra az általuk megélt, fontosnak tartott eseményeket, vagy azt, amit hallottak és érdekesnek, jelentősnek tartottak, esetleg a nekik tetsző – sokszor szóbeszédben terjedő – verseket. Voltak, akik a nyilvánosságnak szántan, rendszeresen vezették naplójukat, voltak, akik kellő társaság hiányában „beszélgettek” naplójukkal, mások alkalmi feljegyzéseket tettek. Ilyen volt Susztek is, aki az 1830-as lakonikus közlését 1831-ben a koleráról már egy hosszabb bejegyzéssel gyarapította. 1832-ből csak a Lipcsére való hazautazásukat tartotta említésre méltónak, illetve új lelkész érkezését jegyzi le. 1833-ban – a naplóírók szokásához híven – az időjárásról tesz jelentést. Ez az év azonban sorsfordító az életében, hiszen október elsején érkezik Nyíregyházára, másnap pedig felhúzzák a toronyba az új nagy harangot. 1834-től beszédesebbé válnak a bejegyzések, mivel van miről írnia. Nyíregyházán nagy a gyülekezet, pezsgő a város, mindig történik valami. Már Szántón megnősítették, de itt alapított családot, itt élt 1850-ben bekövetkezett haláláig, mégis kevés családi adattal gyarapította a város mindennapi életéről szóló ismereteinket. Inkább a köztörténetet tartja megőrzésreméltónak. Naplójának első 29 oldalára Táncsics Mihálynak tulajdonított alkalmi köszöntőverseket másolt – mi ezt a közlésből kihagytuk. Közreadtuk viszont a kis könyvecske hátsó lapjaira, lejegyzett családi adatokat, hogy legalább valamit megtudhasson az olvasó róla. Infrastruktúra-történeti szempontból tanulságosnak találtuk a Nyíregyháza-Besztercebánya közötti útvonalon lévő állomáshelyek feltüntetését, így azt is közöltük. A könyv végén található a névmutató, illetve az olvasót segítő a bejegyzések regesztáiból összeállított ún. tartalommutató.

A naplókönyvből egy bő évtized városi történései tárulnak elénk, aszerint interpretálva, ahogy azt a nyíregyházi tanító látta, megélte, értékelte. Van olyan momentum, amit számos történetíró hangsúlyosabbnak, ő viszont jelentéktelenebbnek tartott és fordítva. Nem csak az iskolában és az egyházban történekről értesülhetünk, hanem a város eseményeiről is. Ittléte alatt kapta meg Nyíregyháza a különleges, kiváltságolt mezővárosi címet és választhatott először főbírója mellé polgármestert is. A díszes privilégiumot – amely azt a címet adományozta, amely ma is a város jelképe – 1838 januárjában nagy ünnepség keretében hirdették ki. A városi díszbeszéd előtt akkor még a katolikus és evangélikus templomokban hálaadást is tartottak. Az evangélikus nagytemplomban, mint az ünnepségek fő színterén különösen fontos volt, hogy mi hangzik el a lelki vezetők beszédében. Susztek ezeket szószerint bemásolta naplójába, név szerint említve a megválasztott tisztviselőket is.

Mint írja, a templomok előtt a privilégiumot szó szerint felolvasták magyarul. Ekkor már igyekeztek a magyar nyelv tanulását szorgalmazni az iskolában, az egyházban és a közigazgatásban is. A számtalan helyről hívott díszvendégek és a helybeli potentátok olyan sokan voltak, hogy az ünnepi ebédre nem fértek be a Nagyvendégfogadóba csak 230-an – értük 4 váltóforintot fizetett a város. De a Bundi vagy más néven Csillag nevű kocsmában is terítették 200 főre, itt 2 váltóforintot fizettek a boron és tortákon, süteményeken felül.

1838-ban más említésre méltó is történt. A Dunán levonuló nagy ár ugyanis annyira megérintette, hogy a természeti csapások feljegyzése mellett ekkor egy kalendáriumból átmásolta a pesti árvíz történetét.

Bár a feljegyzések hosszúságukat, információértéküket tekintve különbözőek, sőt a napló szerkezetileg sem egységes, ez azonban sem a múlt iránt érdeklődő olvasót, sem a történész kutatót nem zavarja abban, hogy emberileg, érzelmileg közelebb kerüljön a könyvek lapjain olvasott

történelemhez.

A feljegyzés azonban csak kedvcsináló ahhoz a kincshez, ami bizonyára terjedelmessége miatt sokakat elriasztott attól, hogy gyakrabban forgassák. Az evangélikus levéltárban a bekötött nagy könyvek között ugyanis van egy kötet, amiből bár már többen idéztek, sőt elérhető az interneten is a Magyarországi Evangélikus Egyház Gyűjteményi Tanácsa 2014-ben indult országos projekt keretében beszkenelve az Evangélikus Digitális Gyűjtemények között, valamint a Hungaricanán, de hát tudjuk jól, a világhálón annyi minden van, hogy sokszor az igazi érték nem csillan ki. Ráadásul kézzel van írva és bár a végén van tartalommutató, a mai gyorskeresés nem alkalmazható a felületen, azaz böngészgetni kell. Ez pedig még a gyakorlott forrásforgatóknak sem kis feladat, hiszen a különböző részeket más-más kéz írta, ráadásul németül és latinul íródott részek is vannak benne, nem beszélve a rövidítésekről és az itt-ott felbukkanó szlovák szavakról. De magyarul olvasni és értelmezni sem egyszerű feladat, mert a ragok, a kifejezések a mondat és gondolatfűzés is más, mondhatnánk helyenként idegen és érthetetlen. Hogy mégis miért olyan nagy öröm, hogy ez a forrás átírva, könyv alakban is megjelenhetett? Mert azt reméljük, hogy ez a korbéli tükör méginkább megvilágítja a kort. Aki ebbe alkalmanként bele-belelapoz, nem csak az események láncolatát ismeri meg, hanem a környezetet és azokat az embereket is, akik tanításukkal, lelkeszi szolgálatukkal, példaadásukkal formálták a korabeli gyülekezetet és ahhoz a világlátáshoz és szemlélethez vezettek, aminek eredményeképpen ma is elismerést kiváltó fejlődést értek el bő száz év alatt. Mert nem csak a város lakosságának bő kétharmada volt evangélikus, hanem a város vezetése is. Az előljárók gyakran töltöttek be preszbiteri posztot és közülük kerültek ki azok a küldöttek, akik dönthettek arról, kit hívnak meg és tartanak meg a gyülekezet élén járó lelkésznek vagy gyermekük oktatójának. Visszatükrözi a Történetkönyvnek nevezett, hol napló, hol historia domus, hol feljegyzés szerű könyv az emberi gyengeségeket éppen úgy, mint az áldozatkésztséget, de mindenek előtt a mély hitet és szorgos tenniakarást.

Egyházkönyvet már írt 1783-tól is az itt szolgáló Schmál Sámuel lelkész, de utódai elhanyagolták a vezetését. Az eklézsia azonban fontosnak tartva saját történetét szorgalmazta a hiány pótlását. Pápay Dániel, mint az egyház jegyzője az esperességi és egyházkerületi iratokat, valamint a körleveleket gyűjtötte össze és írta le a „Nyiregyházi Evangélika Eklézsia historiájába” 1823-ban. A gyülekezet és a város életének említésre érdemes történései azonban kimaradtak ebből a históriából.

Schmál Sámuel lelkész hagyatékát végül unokája, Jurányi Sámuel tanító feljegyzéseinek felhasználásával tették teljessé a reformkori nyiregyházi papok és tanítók, amikor Történetkönyv néven összeállították a sajátos historia domust. 1841–1842-ben Miklóssfy Sámuel lelkész szerkesztésében Nagy Sámuel, Susztek Sámuel és Mihályik Mátyás tanítók írták a 751 oldalas könyvet, amely sajátos összefoglalása az evangélikus közösség és a város életének.

A történeti visszapillantást meghatározza a legendás idők dicsőítésére való törekvés mellett az, hogy csupán néhány írott forrásra támaszkodhattak, így a múlt rekonstrukciójában fontos szerephez jutott a szóbeli emlékezet és jelentőssé váltak saját emlékeik, feljegyzéseik – így Susztek naplója is. Nagy Sámuel is írt naplókönyvet, szerencsére ez is fennmaradt az egyházközség levéltárában és részleteket is közöltek belőle több helyen – többek között Bánszki Hajnalka levéltár-igazgatóhelyettes is. Kiadásával azonban még adósok vagyunk! Hogy Miklóssfy SÁmuel és Mihályik Mátyás írt-e naplót vagy bármilyen feljegyzést, nem tudjuk, a fennmaradt iratokban nincs rá vonatkozó utalás. Már csak a remény maradt, hogy igen és utódaik őrzik valahol és egyszer csak megjelennek vele a levéltár ajtajában...

A Történetkönyvben felhasználták a saját naplójukban rögzítetteket és az emlékeiket is, de 1804-ig szükséges volt a szájhagyományok összegyűjtése is a meglévő dokumentumok tanulmányozása mellett ahhoz, hogy röviden összefoglalhassák az addig történeteket. A későbbiekben már évenként jegyezték fel a legfontosabbnak tartott információkat. 1841-től a megélteket néha a legapróbb

részletekig menően vetették papírra, ezáltal alkalmanként moralizálgató, filozofálgató, kritikai véleményt is megfogalmazó, naplószerű feljegyzések íródtak. A gyülekezet helyi életére, létszámára, szokásaira, ünnepeire, tragédiáira, továbbá ingatlanaira vonatkozó adatokat rendszeresen és részletesen lejegyezték. Az országos és európai eseményekről hivatalosan a királyi és egyházi előljárók leiratai alapján tájékoztak.

Minthogy a gyülekezet történetének megőrkítése volt a cél, fontos helyet kapnak az emlékezésben a lelkészek és a tanítók életrajzai. Ezeket vagy saját ismereteik alapján foglalták össze, vagy ha volt alkalmuk, akkor azt az önéletrajzot használták, amit aztán a tanítók esetében a tanítókör jegyzőkönyvébe is bemásoltak – ezek egy része elérhető a Nyíregyházai Kutatók Virtuális Klubjának honlapján, a nyirkuvik.hu-n. A lelkészek működéséről, életéről azonban szinte egyedülálló forrásnak tekinthetjük a Történetkönyvet, amiben sokat foglalkoznak még az oktatás infrastruktúrájával, sőt módszertani kérdésekkel is.

A naplószerűen íródott részben minden fontosnak tartott természeti jelenséget, katasztrófát, érdekességet lejegyezték, így a tűzvészeket, földrengéseket, szélvészeket, járványokat, az 1842. évi napfogyatkozást. Külön bejegyzésre érdemesnek tartották a kaszinó és a 2. patika megnyitását, a vallásos könyvek és újságok rendelését, vásárlását és karitatív tevékenységeiket: a bajban szenvedők és a felvidéki iskolák, valamint a debreceni kollégium segítségét. Az evangélikusoktól független, de a városban, megyében, az országban jelentős eseménynek számító történések is bekerültek a krónikába, így pl. a katonasággal történt összetűzések, a véres tisztújítások.

A Történetkönyv a gyülekezet első évszázadát rögzíti. Írása váratlanul fejeződött be. Nincs magyarázat, indoklás, utalás arra, hogy folytatja-e valaki a történetek lejegyzését. A krónikát záró tartalomjegyzék utal arra, hogy betelt a könyv, ez azonban nem zárta volna ki egy másik kötetben való folytatás lehetőségét. A tartalomjegyzék tájékoztató jellegű. Jól navigálja az olvasót a keresett bejegyzések megtalálásában, ugyanakkor bejegyzései nem egyeznek meg minden esetben szó szerint a fejezetek címeivel. Sőt van olyan bejegyzés, pl. a Nyíregyházára beköltözött első zsidóról szóló, amely a tartalomjegyzékben benne van, de a szöveges részben nincs. A tartalomjegyzékben feltüntetett, 1848-ban hiányként jelölt oldalak azonban megvannak! A nevek még nem rögzültek, mint ahogy más korabeli forrásokban is, többféleképpen fordulnak elő. A szabadságharc után a város és az egyház iratait felülvizsgálták és lehúzták vagy kitepték azokat az oldalakat, amelyek terhelő bizonyítékként szolgálhattak volna a dicső napokban szerepet vállaló helybeliekre. Így az 1849-ről szóló fejezetnél is hiányoznak az oldalak.

A korszak írott forrásai közül a város hivatali iratai és az egyházi jegyzőkönyv mellett a mindennapi életre legtöbb információt a Történetkönyv őrzött meg. Éreztük mindannyian a felelősséget, akik együtt dolgoztunk a könyv kiadásán. Tudtuk, hogy ez egy olyan, országosan is ritka forrás, amely egyben hitéleti, történelmi és nyelvemlék. Éppen ezért a legnehezebb utat választva a betűhű kiadás mellett döntöttünk. Bízgatunk mindenkit, hogy próbálja ki a korunk adta lehetőségét, a párhuzamos olvasást. Nézze a világhálón a bedigitalizált oldalt és olvassa hozzá a könyvet, amiben a gépírásos szöveg talán megszokottabb a szemben, és amiben megtalálja a több mint 900 lábjegyzetben az idegen vagy régies szó magyarázatát, a rövidítések feloldását, a más nyelven írottak magyar fordítását. Az olvasás segítségére a szövegben feltüntetjük az eredeti oldalszámokat, a bejegyzések évét.

A múltba pillantó és a 19. század első harmadától már az éppen aktuális jelent is rögzítő, az egyházban, a városban, sőt a világban fontos és meghatározó történéseket kritikus szemmel néző és hol hosszabban, hol lakonikus rövidséggel leíró szerzők munkája tükrözi a szájról szájra terjedt genezislegendát, és a kor nyíregyházi értelmiségének látásmódját, szemléletét, értékítéletét. A Történetkönyv várostörténeti szempontból fontos, egyház- és mentalitástörténeti szempontból pedig egyedülálló forrás.

Köszönet illeti mindazokat, akik hozzájárultak a könyv elkészültéhez: dr. Kovács László Attilát, a Nyíregyházi Egyházközség igazgató lelkészét, Belyus Beáta levéltárost, Kovács Eleonórárt, az MNL projektvezetőjét és a pályázatokat bonyolítókat. A levéltárban is sok lelkes kolléga munkálkodott azon, hogy leírva és sokszor átolvasva minél kevesebb betűelütés, hiba legyen a néha végtelen hosszúságúnak tűnő szövegben. Köszönet mindenkinek! A gépelést végezték: Veres István Zsoltné, Szemán László és Papp Levente. A szlovák szavakat Bánszki Hajnalka, a latin szövegrészeket Csorba Noémi és Nagy Dóra fordították. A német szöveg fordítója Szemán László, lektora Barabás László volt. A kötetet lektorálta Kovács László Attila. Korrektor: Galambos Sándor. A borítót tervezte Verdes Mihály György. A tördelés Szemán Attila munkája, nyomdai kivitelező Tóth Imre.

A bemutató után a gyülekezet tagjai, az Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium tanárai részleteket olvastak fel a két új kiadványból, majd a gyülekezeti házban szeretetvendégség várta a jelenlévőket. A délutáni programban a gyülekezet ifjúsági csoportjainak verses, zenés műsora után az énekkar szolgált, majd *Márk Borbála* és *Sallai Gábor* gyülekezeti tagok részleteket olvastak fel *Dr. Vietórisz István: Tirpákok* című művéből.

A gyülekezeti nap záró áhítatát *Balicza Iván* vendég igehirdető tartotta

Ajánlott linkek:

Hanganyagok: <https://www.garainyh.hu/cikk/mynewsadmin.inc.php?a=a&mnid=922&page> [2]=

Képek: <https://nyiregyhaza.lutheran.hu/mediatar/> [3]

Susztek Sámuel feljegyzéseinek online elérhetősége: <http://www.szabarchiv.hu/drupal/node/73768> [4]

A Történetkönyv online elérhetősége: <http://www.szabarchiv.hu/drupal/node/73769> [5]

2018. október 20-án a nyíregyházi evangélikus gyülekezet csendes napján ismerhették meg az érdeklődők az egyházközség és a levéltár közös kiadásában megjelent Történetkönyvet és Susztek Sámuel tanító naplóját.

2017. Copyright - MNL

Forrás webcím: http://reformacio.mnl.gov.hu/konyvbemutato_az_evangelikus_templomban

Hivatkozások

[1] http://reformacio.mnl.gov.hu/konyvbemutato_az_evangelikus_templomban

[2] <https://www.garainyh.hu/cikk/mynewsadmin.inc.php?a=a&mnid=922&page>

[3] <https://nyiregyhaza.lutheran.hu/mediatar/>

[4] <http://www.szabarchiv.hu/drupal/node/73768>

[5] <http://www.szabarchiv.hu/drupal/node/73769>